

ανθρωπότητας. Είναι τελείως μια αντιδιαλεκτική θέση και σαφώς λαθεμένη. Ο Διαφωτισμός των Γάλλων του 18ου αιώνα που προετοίμασε τη μεγάλη αστική επανάσταση (συνταρακτικό βήμα προόδου της ανθρωπότητας), παρά τις πολλές αδυναμίες και τις αφελείς μηχανιστικές -υλιστικές πεποιθήσεις του και τη μυστικοπαθή πίστη στο Θεοποιημένο ορθολογισμό, έδωσε ένα σημαντικό στοιχείο: πίστη στη δύναμη του ανθρώπινου μυαλού. Η Νίκη Λοϊζίδη δεν πέφτει σε τέτοιες απλουστεύσεις ενάντια στο Διαφωτισμό, παρόλες τις επιφυλάξεις της, και παραδέχεται ότι *“η εποχή μας δεν έχει αποκτήσει περισσότερο οξυδερκή ή διαυγή συνείδηση της περιπέτειας του μοντερνισμού”* (σελ. 131). Αναμφίβολα το βιβλίο της καλύπτει επάξια ένα χώρο, λίγο γνωστό παρά τοις Έλλησι.

Γιώργος Διζικιρίκης

Γιούτα Ντίτφουρτ: Ζήσε άγρια και επικίνδυνα (εκδ. Στάχου, Αθήνα, 1992, σελ. 437).

Δε θ' αποτελούσε, νομίζω, υπερβολή ο ισχυρισμός, πως η έκδοση του *“Ζήσε άγρια και επικίνδυνα”* της Γ. Ντίτφουρτ στα ελληνικά αποτελεί για τους Έλληνες αναγνώστες κυριολεκτικά ένα απόκτημα. Οικολογία, αριστερά και φεμινισμός προσεγγίζονται από τη συγγραφέα μ' έναν ιδιαίτερα εύστοχο και πρωτότυπο τρόπο. Με χιούμορ, άφθονες αναφορές σε ποικίλα περιστατικά καθώς και με προσωπικές αναφορές, αλλά πάντα με οξύ, κριτικό πνεύμα και καυστικότητα, η Γ. Ντίτφουρτ κατορθώνει μέσα από τούτο το βιβλίο να μας δώσει μία χαρακτηριστικότερη εικόνα για το σημείο που έχει φτάσει σήμερα η οικολογική καταστροφή παγκοσμίως, για τις οικοϊμπεριαλιστικές τάσεις των μεγάλων δυνάμεων, για την εκμετάλλευση που υφίσταται ποικιλοτρόπως και σε κάθε βαθμό ο Τρίτος Κόσμος, για το ρατσισμό και την προσπάθεια της Ευρώπης, αλλά κυρίως της Γερμανίας, όπου και επικεντρώνεται, να κυριαρχήσουν ως μεγάλες δυνάμεις για την αποσάρθρωση των κομμάτων της Αριστεράς και την *“κρίση”* των Πρασίνων, καθώς και για τους ποικίλους τρόπους της γυναικείας εκμετάλλευσης και καταπίεσης.

Βασικός στόχος της Ντίτφουρτ, μέσα από τα ποικίλα θέματα που αναπτύσσει, είναι ο επαναπροσδιορισμός των κομμάτων της Αριστεράς και η αναγέννηση μιας ευρείας αριστερής κουλτούρας που θα ενσωματώσει την οικολογία και το φεμινισμό ως κεντρικά όμως συστατικά στοιχεία της και δε θα τα αντιλαμβάνεται πλέον μονάχα ως δευτερεύουσες αντιθέσεις, όπως με παρόμοια λόγια αναφέρει και η ίδια στον πρόλογο της ελληνικής έκδοσης του βιβλίου της, διότι σήμερα μόνο μία Αριστερά με την παραπάνω μορφή μπορεί να έχει μέλλον.

Το βιβλίο ξεκινάει μ' ένα αφιέρωμα-ρεπορτάζ, θα λέγαμε, στην Παρισινή Κομμούνια και στις εμπειρίες που πήγασαν απ' αυτήν την εφαρμοσμένη, άμεση δημοκρατία, προκειμένου να καταδείξει ότι σαφώς και δεν έφτασε το τέλος των ουτοπιών, όπως πολλοί, ακόμη και μέσα στον ίδιο τον αριστερό χώρο θέλουν να πιστεύουν, αλλά αντιθέτως, όσο υπάρχουν συνθήκες ζωής αβάσταχτες για τους ανθρώπους, κοινωνικές ουτοπίες θα συνεχίσουν ν' αναπτύσσονται. Αριστερά λοιπόν δίχως κοινωνική ουτοπία, το κεντρικό συστατικό στοιχείο της, δεν μπορεί να υπάρξει, όσο κι αν ισχυρίζεται ο Χ.Μ. Εντσεναμπέργκερ, από τους ηγέτες της φοιτητικής Αριστεράς στη δεκαετία του '60, στον οποίο η Ντίτφουρτ ασκεί δριμύτατη κριτική, ότι ήρθε ο καιρός του "αποχαιρετισμού στην ουτοπία", προφανώς διότι ταυτίζει τις συγκεκριμένες ουτοπίες με δογματικά κοινωνικά σχεδιαγράμματα. Έτσι η συγγραφέας μας δίνει τον ουτοπικό σκελετό της απελευθερωμένης κοινωνίας, που χαρακτηρίζεται πρώτιστα από το αίτημα του αυτοκαθορισμού, το τέλος δηλαδή του ετεροκαθορισμού και της εκμετάλλευσης, το αίτημα της κατάργησης κάθε μορφής κυριαρχίας, το αίτημα του διεθνισμού, που είναι κάτι περισσότερο από απλός αντιεθνικισμός, του επαναπροσδιορισμού των σχέσεων ανθρώπου- φύσης, που σημαίνει ότι οι σχέσεις μας με τη φύση θα καθορίζονται πλέον από τη γνώση για την πολυπλοκότητα των φυσικών φαινομένων και για το ότι οι φυσικοί πόροι ακόμη και με ορθολογική και οικολογική χρήση είναι πεπερασμένοι και τέλος από το αίτημα του δικαιώματος στη διαφορά και ταυτόχρονα της εξασφάλισης ίδιων ελευθεριών και δυνατοτήτων.

Βασική προϋπόθεση της οικολογικής πολιτικής είναι φυσικά για τη Ντίτφουρτ ο αντικαπιταλιστικός της χαρακτήρας, γεγονός που την κάνει ν' αντιτάσσεται σθεναρά σ' όλους εκείνους τους "οικολόγους" που είτε κάνουν προσπάθειες για συμβιβασμό οικολογίας και καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής-ομάδα "Ξεκίνημα", που πήγασε από τους κόλπους των ίδιων των Πρασίνων-, είτε περιορίζονται στην περιγραφή των μορφών της καταστροφής της φύσης και ορισμένων επιπτώσεών της, χωρίς ωστόσο να προβαίνουν στην παραμικρή ανάλυση τόσο των κοινωνικών, όσο και των οικονομικών αιτιών.

Με μία εκτενέστατη παρουσίαση ποσοστών επί τοις εκατό, τόσο από την ΟΔΓ όσο και από τις Η.Π.Α, της φτώχειας, της πείνας, της εξαθλίωσης, της ανεργίας, των στρατιωτικών δαπανών και των δαπανών για πυρηνικούς εξοπλισμούς, η Ντίτφουρτ μας δίνει μία χαρακτηριστικότερη εικόνα του τί εστί τελικά, για το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, απ' τη μια αυτή η υπερδύναμη δηλ. οι Η.Π.Α και από την άλλη ο "επίγειος παράδεισος" για πολλούς, η χώρα της δημοκρατίας και της ευημερίας, η ΟΔΓ. Ταυτόχρονα βέβαια δεν παραλείπει να μας δώσει και μία σαφή εικόνα, με αναφορά στις θέσεις των "Σοσιαλιστικών" κομμάτων και κρατών για την επιστήμη, την πρόοδο και την τεχνολογία, της συμπεριφοράς των Ανατολικών κρατών απέναντι στη φύση. Έτσι μεταξύ Ανατολής και Δύσης, μπορούμε να πούμε ότι σαφώς και υπήρχαν διαφορές στο τεχνολογικό επίπεδο, όχι όμως και στο επίπεδο ανάπτυξης, από τη στιγμή που δεν μπορούμε να ισχυρι-

στούμε πως είχαμε μία ιδιαίτερη σοσιαλιστική ανάπτυξη της παραγωγής, της τεχνολογίας και της επιστήμης και γι' αυτό φυσικά ούτε και μία ουσιαστική διαφορά συμπεριφοράς απέναντι στη φύση. Έτσι, δυστυχώς, τα μοντέλα ανάπτυξης των Ανατολικών χωρών δεν ήταν παρά αντίγραφα των καπιταλιστικών.

Μεγάλο μέρος του βιβλίου της αφιερώνει η Ντίτφουρτ στις οικοϊμπεριαλιστικές επιδρομές στις Τρεις Ηπείρους-Ασία, Κεντρική και Νότια Αμερική και Αφρική. Ο όρος οικοϊμπεριαλισμός είναι σχετικά πρόσφατος και όχι ιδιαίτερα γνωστός στο λεξιλόγιό μας και η συγγραφέας, πιστεύω πως τον αναλύει με τον καλύτερο τρόπο. Συνοπτικά και επικεντρώνοντας στα βασικά σημεία και χαρακτηριστικά, με τον όρο οικοϊμπεριαλισμός δηλώνεται η υποταγή της παγκόσμιας οικονομίας στην καταστροφική λογική του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, η επίθεση που δέχεται όλος ο πλανήτης από το Βορρά, από καπνοδόχους, εξατιμίσεις και αγωγούς αποβλήτων, η κλοπή πρώτων υλών μέχρι τη σχεδόν πλήρη καταστροφή των βασικών προϋποθέσεων για τη διαβίωση των ανθρώπων στις Τρεις Ηπείρους, η εξαγωγή και εγκατάσταση παραγωγής δηλητηρίων και μη προσαρμοσμένων ή επικίνδυνων τεχνολογιών στις χώρες που κρατιούνται υπανάπτυκτες, η εξαγωγή δηλητηριωδών προϊόντων (π.χ. φαρμακευτικά παρασκευάσματα) και τέλος η συσσώρευση αποβλήτων από πολυεθνικές εταιρείες, ξένους λαθρέμπορους, εθνικές και ξένες κυβερνήσεις. Με άφθονα παραδείγματα λοιπόν ή μάλλον με αναφορά σε άφθονες περιπτώσεις οικοϊμπεριαλισμού και ξεκινώντας από την πλέον χαρακτηριστική, την κατάκτηση δηλαδή της Αμερικής, τα 500 χρόνια της οποίας γιορτάστηκαν το 1992, η Ντίτφουρτ περιγράφει με τα πιο ζωντανά χρώματα τί ακριβώς σημαίνει οικοϊμπεριαλισμός. Η Καναδική κυβέρνηση στρέφεται κατά των Αμερικάνων αυτόχθονων του Καναδά, των Μοχών, με βίαιες συγκρούσεις και όπλα, προκειμένου να διευρυνθεί ένα γήπεδο γκολφ από 9 στις 18 τρύπες. Αυτό ήταν ένα μόνο παράδειγμα, για να φανεί πως η κατάκτηση της Αμερικής δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί.

Τους δράστες τώρα του οικοϊμπεριαλισμού η συγγραφέας τους εντοπίζει όχι μονάχα στη Δύση, αλλά και στην Ανατολή, καθώς η καθυπόταξη της Ανατολής στη Δύση συγκροτεί το νέο Βορρά και από τη στιγμή που η Ανατολή έγινε Δύση, ο εχθρός βρίσκεται στο Νότο. Το "πρακτορείο τώρα των δραστών", όπως το ονομάζει, αποτελεί το ΔΝΤ (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο) και τη "λέσχη θανάτου, καταστροφής και κέρδους" η ΔΤ (Διεθνής Τράπεζα), το ρόλο των οποίων αναλύει, κάνοντας μία παρέκβαση, διεξοδικά. Το έργο τους επίσης έρχεται να συνδράμει και η GATT δηλ. η Γενική Σύμβαση Δασμών και Εμπορίου του 1947. Εμπνευσμένη φυσικά από τις Η.Π.Α, η GATT διατυπώνει τους κανόνες του διεθνούς εμπορίου, με δεδηλωμένο στόχο την πλήρη απελευθέρωσή του.

Οικοτρομοκράτες χαρακτηρίζει επίσης το Ιαπωνικό κεφάλαιο και κράτος, καθώς έχουν προκαλέσει και συνεχίζουν να προκαλούν ανεπανόρθωτες καταστροφές σε θάλασσα και δάση, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν και το μεγαλύτε-

ρο κέντρο εμπορίου για ζώα που απειλούνται με εξαφάνιση.

Ο δηλητηριασμός της γης λοιπόν προέρχεται από τα καπιταλιστικά κέντρα. Πυρηνικά εργοστάσια και πυρηνικά απόβλητα προκάλεσαν το φαινόμενο του θερμοκηπίου και την τρύπα του όζοντος. Ταυτόχρονα, έχουμε την οικολογική καταστροφή ολόκληρων νησιών, όπως της Μαδαγασκάρης, που ενώ κάποτε αποτελούσε ένα φυσικό παράδεισο, τώρα τα τέσσερα πέμπτα του νησιού είναι έρημος, ή και ολόκληρων θαλασσών, όπως της Αράλης-Γαλάζια θάλασσα, στην ασιατική σοβιετική δημοκρατία του Καζαχτάν. Έχουμε την εξαγωγή θανάτου από το Βορρά μέσω της διοχέτευσης φαρμάκων, που ενώ στον καπιταλιστικό Βορρά έχουν απαγορευτεί, διοχετεύονται ευκολότατα στις Τρεις Ηπείρους, τη βιομηχανία δέρματος στην Ινδία που έχει μετατραπεί σε βιομηχανία θανάτου για τους εργαζόμενους, καθώς η παραγωγή δέρματος και τα απόβλητά της έχουν ήδη μολύνει 39.000 εκτάρια αγροτικών εκτάσεων και σχεδόν όλοι οι εργαζόμενοι έχουν προσβληθεί από σοβαρότατες δερματικές παθήσεις, ακόμη και καρκίνο. Με πλήθος ακόμη οικοίμπεριαλιστικές ειδήσεις από όλον τον κόσμο, η Ντίτφουρτ καταφέρει να μας δώσει, όπως είπαμε, την πιο ζωντανή εικόνα της εκμετάλλευσης και καταστροφής που υφίσταται ο υπανάπτυκτος Νότος από τον “υπερανπτυγμένο” Βορρά.

Το επιχείρημα των καπιταλιστικών χωρών να λύσουν το αδιέξοδο των Τριών Ηπείρων, το οποίο οι ίδιες δημιούργησαν και στο οποίο οι ίδιες τις ωθούν, με διάφορα “σχέδια” και “προγράμματα” προσεκτικά μελετημένα και σχεδιασμένα, αποδεικνύεται στην πράξη καθαρή φενάκη. Τόσο το λεγόμενο σχέδιο “Μπράντνυ” (1987, το όνομά του πήρε από τον υπουργό οικονομικών των Η.Π.Α.), που επρόκειτο για μείωση των χρεών με μείωση των τόκων, μερική διαγραφή και διακανονισμό του χρέους σε χρεωμένες χώρες, με την προϋπόθεση όμως ότι οι τελευταίες υποβάλλονται σ’ ένα οικονομικό πρόγραμμα προσαρμογής, όσο και το πρόγραμμα της ΔΤ για το τροπικό δάσος, που στην ουσία πρόκειται για αποικισμό με άλλα μέσα, κάθε άλλο παρά βοήθησαν στην απελευθέρωση ανθρώπων και φύσης στα μέρη αυτά. Η εφαρμογή αφενός του σχεδίου “Μπράντνυ” σ’ όσες χώρες εφαρμόστηκε (Μεξικό, Κόστα Ρίκα, Φιλιππίνες, Βενεζουέλα, Αργεντινή, Βραζιλία) το μόνο που, στην ουσία, σήμανε ήταν η είσοδος ξένων κεφαλαίων σ’ όλες τις χώρες-οφειλέτες με παράλληλες ιδιωτικοποιήσεις κρατικών επιχειρήσεων, κατάργηση των κοινωνικών δαπανών και βέβαια αυξήσεις στις τιμές των αγαθών, αύξηση του ποσοστού των φτωχών και των απόρων και γενικά ακόμη μεγαλύτερη εξαθλίωση των συνθηκών ζωής τους. Η εφαρμογή του προγράμματος της ΔΤ εξάλλου σε συνεργασία με το Παγκόσμιο Ινστιτούτο Οικονομικών Πόρων και το πρόγραμμα Ανάπτυξης Ηνωμένων Εθνών (UNDP), καθώς αυτό έχει εκπονηθεί ερήμην των ανθρώπων που ζουν στις σχετικές περιοχές και δίχως να λαμβάνει υπόψη τα συμφέροντά τους, μάλλον θα προκαλέσει μεγαλύτερες οικολογικές και κοινωνικές καταστροφές από πριν, όπως καταγγέλλει και η Ινδή δόκτωρ Βαντάνα Σίβα. Στην πραγματικότητα το πρόγραμμα δράσης για το τροπι-

κό δάσος εξυπηρετεί μόνο την εντατική εκμετάλλευση της ξυλείας. Πρόκειται δηλ. για αποικιοκρατία με άλλα μέσα.

Δυστυχώς, όσοι τρόποι πληρωμής χρεών των χωρών-οφειλετών κι αν έχουν αναπτυχθεί από τον καπιταλιστικό Βορρά, δεν έχουν βοηθήσει ουσιαστικά αυτές τις χώρες. Θα λέγαμε μάλιστα πως μάλλον το αντίθετο συνέβει. Το ίδιο συνέβη και με τη μέθοδο πληρωμής χρεών, γνωστή ως “Debt-to Equity Swaps” (ανταλλαγή χρέους με συμμετοχή), καθώς και με τη “Debt-to Nature Swaps”. Σύμφωνα με την πρώτη μέθοδο, η περιουσία του δημοσίου, η παραγωγή και η γη ιδιωτικοποιούνται και ο έλεγχος των πλέον αποδοτικών τομέων της οικονομίας των χωρών των Τριών Ηπείρων περνάει στα χέρια διεθνών συγκροτημάτων επιχειρήσεων, ενώ, σύμφωνα με τη δεύτερη, έχουμε ανταλλαγή χρεών έναντι προστασίας της φύσης. Καταλαβαίνουμε βέβαια ότι τόσο στη μία, όσο και στην άλλη περίπτωση, αυτός που τελικά ωφελείται δεν είναι παρά τα ισχυρά-καπιταλιστικά κράτη εις βάρος και των ανθρώπων, αλλά και της φύσης των Τριών Ηπείρων.

Που και που βέβαια, όταν η εκμετάλλευση και η καταστροφή έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις, οι κάτοικοι των χωρών αυτών ξεσηκώνονται και η αντίσταση παίρνει ποικίλες μορφές: άρνηση, σαμποτάζ, ένοπλος αγώνας, αυθόρμητες εξεργήσεις κ.λπ. Για παράδειγμα, το Σεπτέμβριο του 1990, 800 Βολιβιανοί Ινδιάνοι(ες) πραγματοποίησαν μία πορεία για γη και αξιοπρέπεια, αλλά και πολλές ακόμη περιπτώσεις. Όσο σημαντικές όμως κι αν είναι αυτού του είδους οι εκδηλώσεις διαμαρτυρίας και αντίστασης, ασφαλώς και μόνες τους δεν αρκούν. Γι’ αυτό και χρειάζεται ν’ αναπτυχθεί μία διεθνιστική πολιτική, παράλληλη με την οικολογική και την κοινωνική.

Στη συνέχεια η Ντίτφουρτ, αγγίζει το κεφάλαιο γυναίκα και συνθήκες ζωής, εστιάζοντας στις συνθήκες ζωής των γυναικών, αλλά και των παιδιών στις Τρεις Ηπείρους και τονίζοντας ότι η καπιταλιστική παγκόσμια οικονομία συνετέλεσε στην τρομερή επιδείνωσή τους. Στις χώρες αυτές συναντάμε πλέον την πλήρη μετατροπή της γυναίκας σε αντικείμενο προς χρήση και κέρδος- αναγκαστική πορνεία, σεξουαλικός τουρισμός, εμπόριο λευκής σάρκας, ακόμη και φαρμακευτικά πειράματα (με δανεισμό της μήτρας ή αναγκαστική κνοφορία, για να γεννήσουν παιδιά που προορίζονται για υιοθεσία), αλλά και την απάνθρωπη εκμετάλλευση που υφίστανται τα παιδιά, καθώς αναγκάζονται να προσφέρουν κάθε είδος εργασίας. Σύμφωνα με ποσοστά της UNISEF, το ποσοστό αυτό ανέρχεται στα 80 εκατομμύρια παιδιά. Η αποικιοκρατία λοιπόν και ο ιμπεριαλισμός στέρησαν και εξακολουθούν να στερούν τις γυναίκες από την πολιτική και οικονομική τους αυτονομία. Η απελευθέρωσή τους μπορεί να επιτευχθεί μόνο με παράλληλη απελευθέρωση από τις πατριαρχικές-καπιταλιστικές δομές εξουσίας.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η Ντίτφουρτ ασκεί οξυτάτη κριτική στους “Πράσινους”. Μάλιστα, στο τέλος του βιβλίου της βλέπουμε ν’ αφιερώνει ένα ολόκληρο κεφάλαιο στο μέλλον αυτού του κόμματος, που, ενώ είχε ξεκινήσει με τις καλύτερες προοπτικές και τα πιο ριζοσπαστικά κοινωνικά-οικολογικά οράμα-

τα, και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο είχε και τόσο μεγάλη απήχηση στη Γερμανία, κατέληξε σήμερα να κάνει "ροζ-πράσινους" συνασπισμούς (δηλ. συνασπισμούς με σοσιαλδημοκράτες) και να προσαρμόζεται στα εκσυγχρονιστικά συμφέροντα του κεφαλαίου, εγκαταλείποντας σχεδόν εντελώς τα όποια κοινωνικά και οικολογικά οράματα είχε, προκειμένου να σημειώσει πολιτικές "επιτυχίες".

Οξεία είναι η κριτική της Ντίτφουρτ και απέναντι στα κόμματα της παραδοσιακής αριστεράς, αποδίδοντας την αποτυχία πολλών αριστερών ομάδων όχι μονάχα σε αντικειμενικές, κοινωνικές αιτίες, αλλά και σ' αυτές τις ίδιες, καθώς υπήρξαν ιδιαίτερα αποξενωμένες, μονοδιάστατες και εχθρικές προς την προσωπική διάσταση και καθώς επίσης, αν και δεν είχαν στραφεί ξεκάθαρα εναντίον της οικολογίας και της γυναικείας χειραφέτησης, δήλωναν ωστόσο ότι και τα δύο ανήκαν στις παρεπόμενες αντιθέσεις μικροαστικού χαρακτήρα.

Ο ΟΔΓ δε σημαίνει για τη Ντίτφουρτ τον επίγειο παράδεισο, τη χώρα της ευημερίας και της ανάπτυξης. Πολύ περισσότερο δε σημαίνει τη χώρα της δημοκρατίας, γεγονός που μας το δείχνει σε μία πραγματικά καταπληκτική αναφορά στους μηχανισμούς και τα μέσα καταστολής της ΟΔΓ, στον ανερχόμενο κοινωνικό ρατσισμό και φασισμό, στο ρόλο του κράτους και της αστυνομίας, στην αντιμετώπιση όλων των μειονοτήτων. Σύμφωνα με τα ίδια τα λόγια της συγγραφέως, τα οποία αξίζει νομίζω να παραθέσουμε: "Το να είναι κανείς ικανοποιημένος με την κατάσταση στην ΟΔΓ σήμερα, θα σήμανε ότι επωφελείται αστόχαστα από υποτιθέμενα πλεονεκτήματα, των οποίων οι προϋποθέσεις αφήνουν τη μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων στον κόσμο να βυθίζεται στην αθλιότητα και το θάνατο".

Είναι τέτοιος ο αριθμός και τόσα τα είδη των θεμάτων που πραγματεύεται η Ντίτφουρτ στο βιβλίο αυτό, αλλά και τόσο ιδιαίτερος ο τρόπος με τον οποίο τα προσεγγίζει, που αμφιβάλλω, αν μία τέτοιου είδους κριτική κατορθώνει ν' αποδώσει στο ελάχιστο μία ικανοποιητική εικόνα του και δεν το "αδικεί". Ωστόσο, στην προσπάθεια που έγινε αξίζει, νομίζω, να προστεθεί και το εξής: παρόλο το αίσθημα δυσφορίας και ανησυχίας που μπορεί να προκαλούν στον αναγνώστη τόσο οι οικοϊμπεριαλιστικές ειδήσεις απ' όλον τον κόσμο, όσο και ο τρόπος με τον οποίο αναλύονται από τη συγγραφέα, η παραίτηση, ο καιροσκοπισμός και ο ρεφορμισμός των Πρασίνων και πολλών αριστερών, το μήνυμα τελικά είναι αισιόδοξο. Υπάρχουν όντως τρομερές αντιξοότητες και εμπόδια, αντικειμενικές και κοινωνικές δυσκολίες που καλείται ν' αντιμετωπίσει σήμερα η αριστερά, προκειμένου να προσεγγίσει τη συγκεκριμένη ουτοπία της. Ωστόσο μία αριστερά με το φεμινισμό και την οικολογία ως κεντρικά συστατικά στοιχεία της μπορεί να έχει μέλλον και σίγουρα αξίζει να προσπαθήσει.

Μαρία Συροπούλου.